

מדוע הפרדת הדת מן המדינה אינה מתאימה לישראל

שלמה שרן

קיימות סיבות רבות לאימוץ חוקה בישראל, לו היה הדבר בגדר האפשר. מרבית הסיבות קשורות באופייה הפגום של שיטת הבחירות לכנסת ושל מבנה הממשל (כגון החפיפה החלקית בין הרשות המחוקקת לרשות המבצעת, אייזוג ישיר בכנסת, ועוד). סיבות אלה מצביעות על צורך נואש בשינוי המצב (איידלברג, 1999; קנצ'ר, 1982). אך אימוצה של חוקה, כשלעצמו, לא יגרום להפרדת הדת מן המדינה. חלק נכבד באוכלוסייה, ובכלל זה אזרחים שאינם דתיים, אינו מעוניין בהפרדה זו, ונראה לי שהכנסת ו/או משאל עם, לא יאשרוה.

הערה היסטורית

אולת היהודים משעבוד מלכויות ומגלות היתה והינה מוטיב מרכזי בחיי היהודים. בראשית האלף השני לספירה, לאחר אלף שנות גלות וניסיונות כושלים אחדים, החלו היהודים להסתגל לרעיון שפעולה מדינית וצבאית לא תשיב את ריבונותם המדינית על כנה. מכאן ואילך השתלטה התפיסה האומרת שגאולה מדינית הופקעה מבשר-רודם והיא מסורה בידי בורא עולם, ורק התערבות אלוהית בהיסטוריה תחולל גאולה (קויפמן, 1929-1932). השריד היחיד לתקוות הגאולה נותר בציפייה להופעתה של דמות משיחית, המגלמת את הגעגועים האסכטולוגיים והפוליטיים של העם היהודי. מדי פעם הופיעו דמויות כאלה באלף השני לספירה, שהמפורסם שבהם, באמצע המאה ה-17, היה שבתי צבי. רבבות יהודים התקבצו מקצווי תבל ללחום למען האל ומשיחו ולשחרר את ארץ הקודש (שולס, 1957). שבתי צבי עורר התנגדות חריפה

ש"ס ושינוי

בחירות לכנסת ה-15 במאי 1999 גררו עמן גידול דרמטי במספר נציגיה של ש"ס בכנסת. עליית כוחה מיוחדת במינה בקורותיה הפוליטיות של ישראל, שכן בפחות מעשור הפכה ש"ס למפלגה השלישית בגודלה: גידול של 41 אחוזים במספר המושבים בכנסת ה-15 בהשוואה לקודמתה.

לקראת בחירות אלה גם נוסדה מפלגת שינוי, שזכתה ב-6 מושבים בכנסת. שינוי ניסחה מצע שכולו אנטי-דתיות והתנגדות לכפייה דתית. גם תופעה זו היא ללא תקדים אצלנו. אמנם גם במצען של מפלגות אחרות הצהרות אנטי-דתיות, אך זו הפעם הראשונה שמפלגה נכנסה לכנסת עם מצע שכולו התנגדות לדת. תופעות אלה מעידות על חשיבותו של נושא הדת והמדינה בישראל.

מרצ, שינוי ותנועות קטנות חוץ-פרלמנטריות אחרות הנושאות את דגל החילוניות שואפות להפריד את הדת מן המדינה כחלק מחוקה שהמדינה חייבת לאמץ, לדעתן. עד עצם היום הזה אין חוקה שלמה בישראל וקיים סיכוי קלוש בלבד לחיקוקה בעתיד הנראה לעין. תנועות אלה טוענות שחוקה תשמור על הדמוקרטיה ותבלום ריכוז כוח פוליטי יתר בידי מפלגות חרדיות. התנועה הרפורמית בישראל, שלה חברים מעטים יחסית, דוגלת אף היא בהפרדת הדת מן המדינה, אולי כטקטיקה להשגת הכרה ברבניה, שעד כה נמנע מהם במדינה מעמד רשמי. ייתכן כי חברי התנועה אכן תומכים באידיאולוגיה של השמאל.

פרופ' שלמה שרן הוא פרופסור לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, מחברם של ספרים, מחקרים ומאמרים רבים בנושאי חינוך ופסיכולוגיה. המסה שלעיל, יחד עם מסתו של פרופ' בירנבאום בגיליון זה, יראו-אור בספר באנגלית בהוצאת מרכז אריאל למחקרי מדיניות.